

(/)

🏠 (/)

> Landbrug, håndværk, industri (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk->

industri)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Dengang vi var bønder

← [Forrige artikel \(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/when-china-awakens\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/when-china-awakens)

Dengang vi var bønder

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 5264

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender))

t (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender))

in ([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender&title=)

[boender&title=\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/dengang-vi-var-boender&title=)

Peter Henningsen

Dengang vi var bønder

Gads forlag, 368 sider, ill. kr. 349,50

Fremragende fortælling om dengang vi var bønder

Historikeren Peter Henningsen tager læseren på en utrolig rejse tilbage i tiden. Til dengang bondeblodet var i de fleste danskere. Formidlingen er frydefuldt båret af forfatterens utrolige viden. Samt en særdeles virtuøs pen.

Af Erik Ingemann Sørensen

Man skal ikke læse mange linjer af forfatterens indledning, før der ligger snedig og velvalgt lokkemad: "De fleste nulevende danskere skal ikke søge ret langt tilbage i deres slægts historie, før den er befolket af lutter bønder. Min egen slægt består mestendels af dem – og kun det – så langt jeg kan spore tilbage i historien..." Samt en sømand.

En sådan formulering lokker umiddelbart en til at se efter i egne annaler. Tænke efter i slægten. Og ganske rigtigt.

Min far blev født i en lille landsby på Falster, hvor min farfar var førstelærer. Han var såmænd husmandssøn fra Vendsyssel. Min morfar og mormor var begge gårdmandsbørn fra lidt nord for Limfjorden. Min svigerfar er gårdmandssøn fra Mols. Og jeg har kun kigget 150 år tilbage i slægten.

Slægtsgården i Begtrup på Mols

"Grav hvor du står" hed mantraet, da lokalhistorien for alvor blev en del af historien. Bondeblodet flyder stadig i vores årer. På trods af at de fleste i vore dage er flyttet udensogns.

Det er et fint lille skaktræk, Peter Henningsen leverer. På den måde får han etableret et engagement hos læseren fra begyndelsen. En slags ejerskab kaldes det også.

Tre gode indfaldsvinkler

I sin helhed er bogen opdelt i tre afsnit. Størst er naturligvis afsnittet, der omhandler bøndernes liv gennem tiderne med bondeland, bondeliv, bondesind, bondens krop og bonden i politik.

Det 2. afsnit – Bonden på museum – er fortællingen om oprettelsen af frilandsmuseerne. Her er Frilandsmuseet i Lyngby naturligvis det, der fylder mest. Det sidste store afsnit omhandler Bondegård og byggeskik samt Bondegårdens anatomi. Hermed falder helheden på smukkeste vis på plads.

Afsnittet er klart for læsere med ønsket om mere specifik viden – men er som de andre afsnit skrevet med en levende pen, så alle og enhver kan følge med.

Homo rusticus

Hvordan var det så med denne bonde – dette homo rusticus som Peter Henningsen kalder bonden? Først og fremmest må vi konstatere, at det bondesamfund, vi kender i dag, er et ganske andet end det, der var karakteristisk for 1700-tallet, hvor fortællingen tager sin begyndelse. På Jeppestid (Holberg) var størstedelen af bønderne fæstebønder med en godsejer som herre. Bonden levede *"i et dybt afhængighedsforhold til sin godsejer, som har til samfundsopgave at værne ham. Godsejerne skal optræde over for bonden som "en fader for sit barn", for bonden kan ikke tage vare på sig selv. Han er for uoplyst og uvidende om alt uden for landsbygærdet. Kort sagt dum. Bonden er også socialt stigmatiseret, nærmest som et undermenneske, og til spot og spe, overalt hvor han kommer uden for sin egen kreds..."*

De fire stænder med bonden yderst til højre. Han tildeles en plejl, så han kan forsyne de øvrige stænder med fødevarer. Illustration fra bogen

Han var kort og godt et dumt "homo rusticus".

Samfundspyramiden lod sig som sådan ikke røkke. Man var, hvor man var. Og det var som bekendt så som så med bondens åndelige habitus. Vidste man.

Men. Peter Henningsen ved bedre. Han får fint beskrevet de mange sider af historien. De "levede efter principper, der var defineret af århundredgamle traditioner..." Begrebet "bondetraditionalisme" spiller i denne sammenhæng en betydelig rolle. Man dyrkede forfædrenes 'visdom' og 'alt fra Arilds tid. Forfatteren peger på, at for bønder, der ikke kunne 'læse og skrive ud over det mest nødtørftige', var dette en farbar vej.

Hvad det var på mange måder. Der er jo trods alt tale om en form for akkumuleret viden/erfaring. Noget vi kender flere steder fra. Her er søfarten – datidens andet store erhverv – et godt eksempel. I sin fremragende bog "Sejlskibsfolk fra Det sydfynske Øhav", 1987, skriver historikeren Ole Mortensøn blandt andet: *"Mangt og meget bidrog til at give børnene en opdragelse til sømænd. Der var ikke tale om nogen organiseret opdragelse, men alligevel var børnene rustet til at møde mange af søens udfordringer den dag de for første gang lod sig påmønstre..."* Man laver absolut ikke 'revolution' ombord på et sejlskib.

Det er, som om den form for tankegang absolut ikke passede ind i det borgerlige system. Her var der så sandelig ganske andre værdinormer. Et af de mest grelle eksempler på foragt for bonden stammer fra krigen i 1864. Her afviste en oberstløjtnant en bondes gode råd – man skulle absolut ikke vejledes af en dum bonde – hvorefter hans folk ganske enkelt blev mejet bed i en preussisk kugleregn. (Kampen ved Lundby, 3. juli 1864).

Man kan så lige erindre sig Grundtvigs mening om ordsprog (1818): *"Det skal man ei spørge Bøger men Bønder om. Det er i tæt kontakt med menneskers konkrete levede liv, at sproget skabes."* (Se i øvrigt George Lakoff og Mark Johnson: "Metaphors We live by", 1988). Bondesproget spiller den dag i dag en betragtelig rolle. Uden individet tænker nærmere over det. Som "at gå fra snøvsen". Snøvsen er den slappe rynkede del af en sammensurret kornsæk. Her: at miste besindelsen.

Man fornemmer tydeligt bogen igennem, at Peter Henningsen har et lunt forhold til bønderne. Også når han trods alt må udstille dem. Denne nerve i linjerne gør, at man som læser føler sig ualmindelig godt tilpas bogen igennem.

Bonden i det indvortes

Ernæring er et af de områder, der kan være med til at belyse befolkningssituationen. Her kommer Peter Henningsen lune igen til udtryk: *"Hvis det er rigtigt, at man er, hvad man spiser, så bestod en dansk 17- og 1800-tals bonde af en blanding af grød, suppe, fisk, kål, brød og flæsk, for det var stort set, hvad bondefamiliens kost bestod af frem til de sidste årtier af 1800-tallet..."* I øvrigt skyllet ned med masser af øl. Men ingen 'bimmelim' her skriver Peter Henningsen. Alkoholprocenten var umådelig lav. Ganske som på skibene.

Man ser dem for sig siddende bænket ved bordet til davren (morgen), frokost (midt på formiddagen), middag, mellemmad (midt på eftermiddagen) for så at slutte af med nadver (aftensmaden). Skeerne blev slikket af og stukket op under loftsbjælkerne – klar til næste måltid.

Vor tids ernæringsguruer vil jo nok larme over, at grønt stort set ikke var repræsenteret – bortset fra kål. Dels har "fruentimmer ingen kundskab om havesagers tillavning, dels skøtter i almindelighed hverken de eller mandfolkene om dem..."

Kulhydrater var der rigeligt af. Men ikke protein – så de var vitterlig tvunget til at "æde sig en pukkel til" for overhovedet at kunne magte dagens dont.

Der er naturligvis – som i alle kapitler – et væld af oplysninger, der på fornem vis giver læseren både viden om og indsigt i bondelivets talrige aspekter.

Brendekildes maleri "Fortrykt" skildrer det kuede menneske. Det blev der ændret på ved indgangen til et nyt århundrede. (Ikke med i bogen)

De store forandringer

Peter Henningsens sidste del af fortællingerne om bønderne har fået overskriften "Bonden i politik". Knægtelsen af bonden kunne ikke bestå til evig tid. Dertil var samfundsdynamikken for stor. Med den stigende landbrugsproduktion fulgte også kravet om at spille en rolle i politik. Hertil kom den grundtvigianske bevægelses indflydelse på bøndernes viden og vilje. Alt sammen noget der skabte grobunden for det moderne Danmark.

Peter Henningsen runder stænderforsamlingerne som et skridt i frigørelsens retning. Men de aktive bønder ville mere. Det første store brud med den gamle samfundsorden kommer med afskaffelsen af enevælden og junigrundloven i 1849. Hvor fri denne forfatning i øvrigt var, stilles der spørgsmålstegn ved. For den omhandlede kun personer over 40, der havde en ganske god formue. Hermed var flertallet af befolkningen trods alt lukket ude.

Vi skal helt frem til begyndelsen af 1900-tallet, før der for alvor kommer skred i udviklingen. Det sker med systemskiftet i 1901, hvor regeringsmagten gik til Venstre. Med I. C. Christensen som leder af regeringen.

Da var Danmark blevet et samfund båret af landbrugets store succes. Andelsbevægelsen og højskolerne spillede i den sammenhæng nogle af hovedrollerne. Takket være bonden var landet nu en moderne medspiller i den mere og mere globaliserede verden.

I dag må man konstatere, at en stor del af landbruget er blevet til en størrelse, der mest af alt kan beskrives som en industri. Fortiden synes lysår borte.

Det er en fornem vandring, Peter Henningsen som cicerone har taget læserne med på. Faktisk en af de bedste jeg mindes at have set i flere år. Det er fornemt håndværk.

Det mere specifikke

Anden del af bogen – Bonden på museum samt bondegården – omhandler det noget mere specifikke ved landbruget. Indledende får vi en spændende beretning om 'Frilandsmuseets' tilblivelse. Man må jo prise landet lykkelig, fordi initiativrige personer tog initiativ til at redde den kulturhistoriske arv.

Hvorefter den vidensfyldte cicerone atter tager os i hånden på en vandring gennem bygningshistorikken rundt om i landet.

Kulturarven ligger derude og kan ses, når man rejser rundt i landet.

Om end disse afsnit er for de lidt mere "nørdede" læsere, så er der fine fortællinger fra dette spændende univers, hvor stort set hver eneste sætning er en introduktion til en spændende verden – i alle fald for denne anmelder – som man trods alt kan møde, hvis man ville tage sig tid til at se, når man

rejser rundt i Danmark.

En pragtfuld læseoplevelse

”Dengang vi var bønder” er en fremragende indføring i det Danmark, der nu synes at være blevet historie, efter at landbrugsindustrien har ændret forholdene markant. Den endog særdeles vidende forfatter tager læseren med på vandring gennem godt 300 års bondesamfund. Undervejs stopper han op og supplerer fint med små tekstbokse, der indeholder forskellige kildeuddrag. (Hvorfor lige den samme tekst af sognepræst Pater Rohde bringes to gange, undrer lidt).

Hertil kommer et fint billedmateriale, der fremtræder fornemt takket være papirkvaliteten. En fornem litteraturliste samt ditto noteapparat giver læseren alle muligheder for selv at komme videre.

For mange danskere fortaber fortiden sig i det uvisse. Den glemmes. Denne ulykkelige situation ændrer ”Dengang vi var bønder” markant. Peter Henningsen er en ypperlig cicerone på denne vandring tilbage i historien.

Det varer ikke længe, før der kommer invitation til at være med til at vælge ”årets historiske bog”. I år synes det ekstra spændende. I det felt, der i den sidste ende skal dyste om ’sejrens palmer’, ligger ”Dengang vi var bønder”. Den er en sejr værdig.

[Historie-online.dk, den 30. oktober 2019]

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/when-china-awakens>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

LIV MED LER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/liv-med-ler>)

THRIGE - MENNESKET OG VIRKSOMHEDEN

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/landbrug-haandvaerk-industri/thrige-mennesket-og-virksomheden>)

KVINDERNES VERDEN

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/museer/kvindernes-verden>)
